

ÚTTHEIMURIN

30 ár síðan Franco kvaldi spanska fólkaræðið

Hvussu mong doyðu: 1 miljón ella kanska bara 600.000?

HVUSSU MONG MANNALIV KOSTAÐI BORGARAKRIGGIÐ SUM FYRI 30 ÁR SÍÐANI TÓK SEG UPP Í SPANIÚ? 1 MILJÓN ELLA »BARA« 600.000. TAÐ ER EINGIN, SUM VEIT TAÐ VIÐ VISSU. EINGIN HEVÐI TIÐ AT STEÐGA OG TELJA UPP, HVUSSU MONG LÓGU EFTIR FRÁ 17. JULI 1836 TIL 31. MARS 1939. TAÐ ER NÓG MIKIÐ AT SLÁA FAST TEY GOMLU ORÐINI, AT EINKI KRIGGI ER SO BLÓÐUGT, SO RÆÐULIGT OG MISKUNNARLEYST, SUM KRIGGI MILLUM LANDSMENN

Herurin, kirkjan, góðseigarar og stórkapitalurin

30 ár eru farið. General Francisco Franco y Bahamonde, sum kollendið hina lögligu sponsku stjórnina situr framvegis í einaræðistólinum í Madrid. Falansken við bajonettum uttan um hann og hansara dukku-ríkisdagur í Cortes er skipaður av offiserum og herinum, kirkjuni, góðseigarunum og stórkapitalinum

TYSKAR OG ITALSKAR JARÐAMOÐUR

Ikki er tað minst hitt lagna stórpólitiska spælið, sum gjordi tað møgult hjá spanska Caudilla at liva. Spanska fascisman kom til livs við hjálp av týskum og ítalskum jarðamoðrum. Hesi hava fyrri langari tíð síðan staðið til svárs fyrri teirra gerðir, og eru ikki til meira, men spanska fascisman livir enn, takkað verið, at Franco hevur verið brúktur sum ein terningur í stórpólitikkinum.

I stórpólitikkinum telur tað ikki so nógv við, at Spania stóðugt hevur hin lægsta livifótin í Vestureuropu, at góðseigararnir valda, at fólkið verður hildið niðri við politiskum harðræði, har eingin andstøða verður told.

Sjálvt um myndugleikarnir siga, at tað sita bert fáir politiskir fangar í sponsku fongslunum, mótsiga teir sær sjálvum, tá teir brúka garrottina (skrúvustikk at kvala fólk við) at týna politiskar andstøðumenn við.

19. juli 1936 kundi ein lesa yvirskriftir í bløðunum:

»Spanskur fascistauppreistir. Uppreistirin niðurbardur í Spania, men framvegis trupulleikar í sponskum Marokko. Stjórnin sigur, at hon hevur fult tamarhald á viðurskiftunum.

Yvirskriftirnar í bløðunum tey komandi árin vistu, hvussu stórliga stjórnin mistók seg.

Tað, sum á fyrsta sinni visti seg at vera ein spontanur offiseruppreistir, visti seg seinri at vera ein væl fyriskipaður uppreistir, ikki at broyta samfelagsviðurskipti, men ein uppreistir móti parlamentarisku samfelagsskipanini.

MAROKKO VAR STAÐIÐ, HAR TEIR FESTU Í

Kl. 5 seinrapartin fór offiser-juntain til verka í býnum Melilla í eystara parti av spansk Marokko. Hovudsmaðurin hjá juntaini har á staðnum, Segui, oberstur, fór við loddum revolvera inn í skrivstovuna hjá herleiðaranum Romerales. Herleiðarin, sigur enskur søgumaður, var hin tjúkkasti av teimum 200 sponsku herleiðarunum, og hin lættasti at lumpa. Hann mátti yvirgeva seg. Offiserarnir settu býin í krigsstøðu; tað kom til bardaga millum herfólk og arbeidarar, men bardagin var stuttur. Beinavegin fóru teir undir at handtaka fólk, og mong vórðu tikin av døgum. Romerales var ein av teimum, sum varð skotin henda sama dagin.

Sum tað byrjaði í Melilla, soleiðis hildu drápin fram øll árin undir borgarakrignum. Har fanst eingin náði. Koduorðið fyrri uppreistrinum í Melilla varð sent til allar býir í Marokko og til Spania.

NOKTAÐU ARBEIÐARUM AT FÁA VÁP

Á Kanarisku oyggjunum sat herleiðarin Franco, sendur hagar í útlegd av stjórnini. Tiðliga á morgni 18. juli sendi hann út uppreistrarboð síni. Stutt eftir komu útvarps-tíðindi úr Madrid. Hesi sögu, at eingin — avgjört eingin — í Spania tók lut í uppreistrinum. Men um somu tíð kókaði tað í hvørjum einasta býi í Spania. Arbeidararnir og teir vinstrasinnuðu kravdu vápn, men myndugleikarnir settu bann fyrri hesum og höttu við deyðarevring, um nakar breyt inn í vápnagoymslurnar.

Bjartskyni stjórnarinnar helt ikki leið. Uppreistirin brendi á í Andalusíu. Lýdnir offiserar vórðu

Franco generalur

beindir av veginum, uppreistrarmennir røku arbeidararnar burt úr gotunum, tað kom til harðar samanbrestir. Eldur varð settur á kirkjur og aðrar bygningar. — Í Sevilla, tí stóra býnum í Andalusíu, noktaðu myndugleikarnir framvegis at lata arbeidararnar fáa vápn. Út á dagin vórðu teir stóru býirnir í Suðurspania, Cadix, Jerez, Algeiras og La Linea í hondum uppreistrarmanna.

Annarleiðis gekk tað í havnabýnum Huelva við potugisiska markið. Fólkið var í ferð við at gera sær greitt, hvussu álvarsum støðan var. Aður stríðandi bólkur sum anarkistar, sosialistar, kommunistar og eisini borgarligir liberalir bólkur, leitaðu saman í ein fólkafront og vendu sær móti uppreistrarmonnum.

»TITT BYTTA SVIN, KONGURIN LIVI!«

So við og við gekk tað upp fyrri stjórnini, at hetta ikki bara vóru smáir lokalir uppreistrar, men ein væl fyriskipaður uppreistir umfatandi alt landið. Andre Malraux hevur sagt frá, at stjórnin í Madrid ringdi til býin Avila og spurdi, hvussu støðan var har. Svarið var: »Tað skal eg nokk vísa tær, titt bytta svin. Kongurin livi!« Men 20. juli helt forsætisráðharrin Casares (moderatur republikanari) áfram at bera seg at, sum um einki serligt var hent — eins og hann stóðugt hevði valdið og gjordi lítið og einki fyrri at basa uppreistrinum.

Men valdið glapp nú so líðandi stjórnini av hendi. Sosialistiska fakfelagið UGT átti 8000 ríflur, sum teir byttu út millum limirnar í sosialistiskum og kommunistiskum ungmannafeløgum. Hesir fóru so at virka sum polití á gotunum.

Tey vinstrasinnuðu blóðini í Magrid komu við ógillum yvirskriftum: VÁP — VÁP, VÁP. Men stjórnin biðaði og biðaði hagar til eingir møguleikar vóru at basa uppreistrinum í føðingini.

FRANCO GENERALUR KEMUR TIL MAROKKO

Uppreistirin breiddi seg nú frá stað til stað. 19. juli lendi Franco

generalur í Marokko. Hann kom við einum leigaðum bretskum flogfari. Bretar siga, at hvorki eigarin ella flogskiparin vistu, hvat endamálið flogfarið skuldi brúkast til.

Sama dag komu teir fyrstu maurisku hermennir frá Marokko til Spania. Dagin eftir komu tær fyrstu deildirnar av sponsku fremmandalegionini og hermenn úr Afriku, ráir og blóðtýstir bandittar, som koma at hava avgerandi týðning undir øllum uppreistrinum.

Óttan, sum fólkið hevði fyrri hesum bandittum, gjordu herleiðarar einki fyrri at minka um, tvørturímóti lótu teir maurararnar og fremmandalegionerarnar sláa til og gera ræðuligastu blóðbæð, har túsindavís av fólki mistu lívið.

Tann villskapur, sum kriggið leikaði í teir fyrstu mánaðirnar, finnur valla sín javnlíka. Bara fyrsta mánaðin vórðu 100.000 fólk tikin av døgum — uttan dóm.

STÓRBÝIRNIR HILDU STØÐUNA

Meðan uppreistrarmennir tóku seg skjótt fram úti á landinum, hildu stórbýirnir støðuna. Í Barcelona varð uppreistirin niðurbardur av anarkistum og syndikalistiskum arbeidarabólkum, sum høvdu tryggjð að sær vápn.

Valencia helt, og andaliga varð uppreistirin — undir einum ræðuligum blóðbæð — niðurbardur í Madrid.

TEY STÓRU SLØGINI

Fyrsta stóra slagði í borgarakrignum fór fram í Guadarrama-fjallunum. Í oktober 1936 byrjaði Afrikaherurin hjá Franco at troðka seg fram móti Madrid. Mótalop vórðu gjord, men ov seint. Seinast í mars fall Madrid.

Tað var við Madrid, at hin fyrsta internatónala brigadan fór í bardaga. Tað vóru mest fransk-menn, men einstakir týskir flóttarmenn, nakrir bretar og nakrir póllakkar.

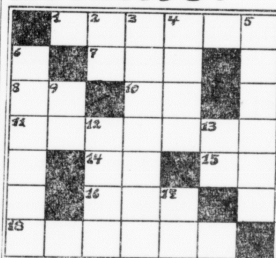
Seinri komu fleiri internatónalar brigadar at hjálpa stjórnarherinum, men einki batti. Franco fekk ógilla hjálp frá Italia og Týsklandi — nýmótans útgjardar herdeildir, flogfor, ið bumbaðu span-skar býir í grús.

Hildið verður, at minst 60.000 ítalskir hermenn lutuðu í borgarakrignum.

Uppreistrarmennir troðkaðu seg fram allastaðni.

Við ársbyrjan 1938 troðkaðu teir seg inn í Catalonia. Tey stóru tapini komu við Ebro í 1938, í januar fall Barcelona. Stjórnin flýddi til Frankariki, men vendi aftur til Valencia — til onga nyttu.

Krossorð:

Tvørturum: 1) drottur 2) skarn 8) fá tær 10) segl 11) ítalskur býur 14) trýst 15) tíð 16) skreyttillfar 18) gentunavn.

Niðurefir: 2) bindiorð 3) fremmandar 4) lot 5) ránsmaður 6) rúmdarfar 9) drykkur 12) súr 13) rokka 17) seks.

eysturoyar
heilsøla
saltangará
telf. runavík 7400
telgr. eystursoelán

TOP-TEN

1. Rode Koraller (Sostrene Bjørklund)
2. Paint it black (The Rolling Stones)
3. Slídefiske på Dogger Bank (Ivar Medås)
4. Sha-La-La-La-Lee (Small Faces)
5. En ensom rytter (The Key Brothers)
6. Jag sjunger av glæde var dag (Jokkmokks Jokke)
7. Bardoms hemmet (Sven Ingvars)
8. Born To Be Lucky (Jim Reeves)
9. Alabama (The Hillbilly Five)
10. Valentina (Pat Boone)

GARRAD plátuspælarar!

at seta til radio kr. 195,-
skiftir at seta til radio kr. 260,-
v/ hátalara til battari og SEV kr. 425,-

Pláturnar faast hjá

H. C. W. TORGARÐ,
telf. 2043.